

DET PROBLEMATISKE ORD QAVDLUNÂQ

Af Robert Petersen

Hvad skulle egentlig være problematisk ved ordet „qavdlunâq“? I Grønland betyder det „dansker“, i Canada „hvid mand“, uden hensyn til nationalitet.

Men der har vi gåden. Vel ved vi, hvad vi bruger ordet om, men vi ved ikke, hvad ordet egentlig siger. Der er ingen, der ved, hvorfor vi bruger betegnelsen, og alligevel er den så udbredt, uden at vi kan se, hvordan det kan være sket efter at „qavdlunât“ begyndte at vise sig i eskimoernes egne. I hele den østlige eskimoverden bruges forskellige varianter af ordet.

Vest for Hudson Bay, der, hvor dialekterne må siges at være „gammeldags“, siger man „qablunâq“, på Sydbaffinland siger man „qadlunâq“, og i Grønland har man engang i gamle dage sagt „qavdlunaq“, og sådan skriver vi det altså i dag. Af de tre nævnte former er „qablunâq“ den mest oprindelige.

Jeg kan ikke gennemgå alle de forklaringsforsøg, kun dem, der synes at have noget på sig. Der er jo forskellige mennesker, der har skrevet om emnet, både på grønlandsk og dansk.

„Qavdlunâq“ skulle stamme fra „qava“ og skulle betyde „de sydfrakommende“. Det lyder egentlig meget fornuftigt. Men de såkaldte verdenshjørner er hos eskimoerne afhængige af kystens retning. Den nævnte forklaring er fra Vestgrønland, og i Vestgrønland betyder „qava“ netop „syd“. Men hvis vi kommer til østkyst-eskimoer, vil den forklaring komme til at betyde „de nordfrakommende“, og det ville være en betænkelig forklaring. Rent sprogligt er det også ganske usandsynligt, at man kan aflede „qablunâq“ af „qava“. Selve formen „qablunâq“ har jo også været brugt i Grønland. Efter en regel om konsonantsammensætninger i eskimoisk er omlyden fra „qablunâq“ til „qavdlunâq“ ganske naturlig, d. v. s. fra b til v, den omvendte har vi ingen eksempler på, idet den første af to konsonanter altid svækkes.

En anden formodning er den, at ordet har noget at gøre med „qavdlo“ (øjebryn). Kleinschmidt, Schultz-Lorentzen og Jonathan Petersen har ganske vist i deres ordbøger skrevet „øjebryn“ som „qagdlo“. Men både Poul Egede og Otho Fabricius skrev det „Kablo“, og de canadiske eskimoer siger „qablo“. Jeg tror nu, jeg kan sige, at den voldsomme beundring af Kleinschmidt har ført til, at

både Fabricius og Egede blev miskendte, men ved sådanne spørgsmål er det dog sikrere at rådføre sig med Egede og Fabricius, før man afgør, om man kan stole på Kleinschmidt.

Det er den lydlige lighed (som jo også i andre tilfælde), der blev til forklaringerne. Men man har fået ganske modstridende meninger ud af den lighed. En har påstået, at ordets oprindelse var „qavdlo'nauk?“ („hvor er øjenbrynene?“). Den nærmere forklaring skulle være, at de hvides (vel skandinavers) øjenbryn skulle være så lyse, at eskimoerne ikke kunne finde dem. Jeg vil dertil kun sige, at det ikke var skandinaver, de nuværende canadaeskimoers forfædre mødte som „de hvide“, og ellers lade den næste forklaring besvare det. Den anden side af sagen, selve lydene, gør denne forklaring uantagelig. De gamle grønlændere såvel som de vestlige hudsonbayeskimoer vogtede og vogter vokallydene i den grad, at de ikke vil lave „nauk“ om til „nâq“. Med „de gamle grønlændere“ mener jeg grønlændere før Kleinschmidt.

Når man spørger en canadaeskimo: „Hvorfor kalder I de „hvide“ for „qablunât?““, er det første svar, man som oftest får: „Det ved jeg ikke, men jeg tror...“

Nogle tror, at det er, fordi de hvides øjenbryn står tættere ved øjnene, mens andre tror, at grunden snarere er, at de hvide har kraftigere øjenbryn end eskimoerne.

Begge disse oplysninger om øjenbrynene er rigtige, og missionær Thibert har også i sin eskimo-engelske ordbog taget den forklaring med det kraftige øjenbryn. Endelsen „-nâq“ har vi i alt fald ikke i dag i den betydning, men måske - med megen betænkelighed - har vi det i enkelte faste forbindelser: „iluanâq“, „ajunâq“, d. v. s. „heldig“, „uheldig“, hvis vi forklarer dem som en, der har held eller uheld. Den vej kan vi altså ikke komme det nærmere.

Jeg er dog tilbøjelig til at tro, at de canadiske eskimoers forklaringer med øjenbrynene skyldes, at de ikke kender ordets oprindelse, og den næste forklaring, jeg kommer med.

Det er, om jeg så må sige, et glemt ord. Jeg har selv aldrig hørt det brugt, og mange grønlændere kender det måske ikke engang. Engang, mens vi snakkede om emnet, fandt min bror det som den nærmeste forklaring. Det var oprindeligt „qablunârp-“. Om ordet kan oplyses, at det er grønlandsk (d. v. s. kendes ikke i Canada), og at det kan findes i Fabricius' og Jonathan Petersens ordbøger. Det har to betydninger: 1) „øjjet svier p. gr. af stænk af gammel urin,“ men den forklaring har ikke noget med danskerne at gøre. Det er den anden betydning: 2) „*rød tang blegner ved fordærvelse i ferskt vand,*“ der interesserer her, netop fordi tangen blegner. Vi kunne dengang ikke blive enige. Ved sådanne ord skal man være så forsigtig, og de to ord er af en sådan karakter, at man ikke kan se, hvad der er afledt af hvad. Enden blev, at jeg besluttede, at jeg ville undersøge, om de

canadiske eskimoer kendte ordet. Hvis de kendte „qablunârp-“, skulle der være god chance for, at det var gådens løsning. Hvis de ikke kendte det, måtte vi tilbage til „øjenbrynene“.

De kendte ikke „qablunârp-“. Jeg måtte falde tilbage til „øjenbrynene“ uden dog at kunne bestemme, hvilket „øjenbryn“ det skulle være. Men jeg begyndte at undres mere og mere.

Hvordan kan det være, at et ord kan virke så gammelt, at ingen ved, hvad det betyder, til trods for, at eskimoernes møde med „qablunât“ særlig på canadasiden var af temmelig ny dato? Hvordan kan den samme betegnelse bruges i Grønland og i Canada, når ingen ved, hvad det betyder? Når det virkelig har noget med øjenbrynene at gøre, kan det så tænkes, at både grønlandske og canadiske eskimoer har fæstnet sig netop ved dem, når der er så mange andre og eventuelt endnu mere karakteristiske træk at hæfte sig ved? Og sådan blev det ved. Det blev klart, at ordet må være dannet i en bestemt egn af eskimoområdet og derfra have bredt sig til den ene eller den anden side. Det blev også nogenlunde klart, at det må være et sted, hvor eskimoerne og „de hvide“ mødtes før Frobisher og Davis i 1600-tallet, for ellers ville ordet næppe have passeret i alt fald Melvillebugten. Det må med andre ord have været nordboerne og eskimoerne. Det er usikkert, om de „skrællinger“, som nordboerne havde mødt i Vinland, har været eskimoer. Derfor er *nordboernes og eskimoernes møde i Grønland den nærmeste forklaring*.

Først under en konfirmation i efteråret gik det op for mig, at det egentlig er det forhold, at „qablunârp-“ ikke kendes i Canada, der besegler gådens løsning. De hvide og eskimoerne mødtes i Grønland, betegnelsen for de hvide stammer fra Grønland. I Grønland er ordet glemt, i Canada er det ukendt. Det kan næppe være bedre.

Egentlig er det et meget interessant ord. Hidtil har vi kun hørt kulturelle påvirkninger fra Canada og til Grønland. Nu har vi et ord her, der fortæller os, at der må have været forbindelse den anden vej, fra Grønland og til Canada, hvad enten det har været en hel vandring eller bopladsvis forbindelse, eller måske begge dele.

Måske taler det også for den tanke at nævne, at „nîsa“ (marsvin) og „sava“ (får), to ord, der sikkert stammer fra nordboerne, også kendes i Nordcanada, i alt fald i Hudson Bay området, og muligvis var de bragt dertil ved samme lejlighed. Ganske sikkert har en løbeild fortalt om, hvordan „qablunât“ så ud, så canadiske eskimoerne ikke var i tvivl om, hvem de havde for sig, når de hvide stævnede imod dem i deres skibe.

Og så mangler jeg vel kun at fortælle, at den sandsynligste forklaring herefter bliver, at „qablunâq“ betyder: „den hvide“.